

Zyła Sendecka

Style uczenia się a koncepcja outdoor education w kształceniu przedszkolnym

- ✓ Zanim wyjdiesz na wycieczkę z klasą
- ✓ Koncepcja outdoor education
- ✓ Propozycje wycieczek dla przedszkolaków
- ✓ Zajęcia w ogrodzie przedszkolnym

Recenzja

dr Danuta Kitowska

Analiza merytoryczna

dr Joanna Borgensztajn

Redakcja językowa i korekta

Monika Sptawska-Murmyło

Projekt graficzny, projekt okładki

Wojciech Romerowicz, ORE

Skład i redakcja techniczna

Grzegorz Dębiński

Projekt motywu graficznego „Szkoły ćwiczeń”

Aneta Witecka

ISBN 978-83-65967-46-6 (Zestawy materiałów dla nauczycieli szkół ćwiczeń – przyroda)

ISBN 978-83-65967-92-3 (Zestaw 10. Wykorzystanie potencjału otoczenia placówki w edukacji przyrodniczej)

ISBN 978-83-65967-93-0 (Zeszyt 1. Style uczenia się a koncepcja outdoor education w kształceniu przedszkolnym)

Warszawa 2017

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons – Użycie niekomercyjne 3.0 Polska (CC-BY-NC).

Spis treści

Wstęp	3
Zanim wyjdiesz na wycieczkę z klasą	3
Odpowiedzialność z tytułu nadzoru	3
Odpowiedzialność z tytułu szkody wyrządzonej przez samych podopiecznych	5
Koncepcja outdoor education	6
Jak zapamiętujemy i uczymy się w OE	8
Uczenie się na błędach	10
Cykl uczenia się Kolba (za: Leśny, 2014)	10
Sensoryczne typy uczenia się	11
Korzyści ze stosowania outdoor education	12
Zajęcia poza szkołą w edukacji przedszkolnej	14
Outdoorowe sytuacje edukacyjne	15
Zajęcia w parku lub lesie	15
Zajęcia w ogrodzie przedszkolnym	18
Inne propozycje sytuacji outdoorowych	25
Bibliografia	27
Spis ilustracji	27

Wstęp

Jednym ze skutecznych czynników aktywizujących dzieci w każdym wieku jest kontakt z przyrodą, która jest bogatym źródłem przeżyć, wrażeń, doznań. Bezpośrednie zetknięcie dziecka z przyrodą wywołuje u niego chęć aktywnego działania, a także budzi uczucia opiekuńczości i przyjaźni wobec świata roślin i zwierząt. W zbliżaniu dzieci przedszkolnych do przyrody szczególnie ważne jest uczenie się przez przeżywanie.

W tym zestawie materiałów przedstawimy różne możliwości prowadzenia zajęć edukacji przyrodniczej, które można przeprowadzać w salach lekcyjnych, ale przede wszystkim w terenie. Zeszyt 1 poświęcony jest przygotowaniom do wycieczek, wymogom prawnym i zasadom bezpieczeństwa. Przedstawimy też koncepcję outdoor education, czyli procesu uczenia się poprzez samodzielne doświadczenie oraz eksperymentowanie.

Zanim wyjdiesz na wycieczkę z klasą

Każdego roku zdarza się ok. 100 tys. wypadków z udziałem uczniów. Te statystyki to wystarczający powód, by przyjrzeć się problemowi odpowiedzialności nauczycieli i szkoły wobec uczniów i rodziców. Wnioski płynące z przepisów i praktyki warto uwzględnić w organizacji wycieczek i zajęć.

Odpowiedzialność za skręcenia, złamania i inne obrażenia ciała czy też zabicie szyby w budynku, uszkodzenia sprzętu elektronicznego czy uszkodzenia karoserii samochodowych (to najczęstsze problemy) może się różnie rozkładać. W części przypadków ponosić ją będą szkoły, w innych nauczyciele lub wychowawcy, a jeszcze w innych dyrektor placówki.

Odpowiedzialność z tytułu nadzoru

„Nadzór to, najprościej rzecz ujmując, całokształt działań podejmowanych w celu zapewnienia bezpieczeństwa na terenie szkoły. Do jego zapewnienia zobowiązany jest przede wszystkim dyrektor szkoły. Nadzór ze strony dyrektora dotyczy całokształtu działalności kierowanej placówki, organizacji pracy podległego personelu pedagogicznego, administracyjnego oraz technicznego. Dyrektor placówki będzie ponosił odpowiedzialność za skutki wszelkich zdarzeń wynikających z braku należytego zabezpieczenia, uchybień stanu technicznego budynków i budowli czy otoczenia obiektów, np. drzewostanu, wszelkich budynków i urządzeń znajdujących się zarówno na terenie budynków szkolnych (sal gimnastycznych, basenów, saun, budynków gospodarczych, szatni, przechowalni rowerów, skrzyń, kozłów, drabinek, lin do wspinania, łańcuchów, równoważni, trampolin etc), jak i na terenie będącym we władztwie placówki (bieżni i płotków, boisk i kortów oraz znajdujących się w ich sąsiedztwie przyrządów do ćwiczeń i zabawy, huśtawek, zjeżdżalni, skateparków, ścianek wspinaczkowych i innych tego typu urządzeń)” (Bielecki, 2014).

Odpowiedzialność z tytułu nadzoru głównie spoczywa na organie prowadzącym. „Powyższe nie oznacza, że odpowiedzialność musi spoczywać osobiście na dyrektorze. Zgodnie bowiem

z art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty, organem odpowiedzialnym za działalność szkoły jest organ prowadzący szkołę, a zatem właśnie na organach prowadzących spoczywa odpowiedzialność cywilna za wynikłą szkodę, gdyż do zadań tego organu należy zapewnienie odpowiednich warunków działania szkoły. Stąd też organ prowadzący szkołę odpowiada za jej działalność, a więc także za szkodę wyrządzoną przez nauczycieli, wychowawców i pracowników administracyjnych” (tamże).

„Podstawę odpowiedzialności cywilnej organów prowadzących szkoły publiczne stanowi art. 417 § 1 Kodeksu cywilnego, który wskazuje, iż za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej ponosi odpowiedzialność Skarb Państwa lub jednostka samorządu terytorialnego lub inna osoba prawna wykonująca tę władzę z mocy prawa. Ponadto, jeżeli wykonywanie zadań z zakresu władzy publicznej zlecono, na podstawie porozumienia, jednostce samorządu terytorialnego albo innej osobie prawnej, solidarną odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę ponosi ich wykonawca oraz zlecająca je jednostka samorządu terytorialnego albo Skarb Państwa” (tamże).

Trzeba podkreślić, że jeśli nauczyciel zawinił, to on poniesie odpowiedzialność za szkodę. Zgodnie z art. 430 k.c. („kto na własny rachunek powierza wykonanie czynności osobie, która przy wykonywaniu tej czynności podlega jego kierownictwu i ma obowiązek stosować się do jego wskazówek, ten jest odpowiedzialny za szkodę wyrządzoną z winy tej osoby przy wykonywaniu powierzonych jej czynności”). Krótko mówiąc: odpowiedzialność organu prowadzącego placówkę oświatową nie wyklucza odpowiedzialności nauczycieli (choć wymaga to ustalenia jego winy).

Wypadek ucznia (zdarzenie nagłe wywołane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w czasie zajęć dydaktycznych, wychowawczych lub opiekuńczych realizowanych przez jednostki organizacyjne systemu oświaty) zalicza się do tzw. wypadków powstałych w szczególnych okolicznościach. Ustawa z dnia 30 października 2002 r. o zaopatrzeniu z tytułu wypadków lub chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 737) przyznaje poszkodowanemu szereg odszkodowawczych świadczeń. Kodeks cywilny w art. 361 § 1 stanowi jednak, że „zobowiązany do odszkodowania odpowiada tylko za normalne następstwa swego działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła”. Krótko mówiąc: odpowiedzialność nauczycieli i szkoły za powstałe skutki wypadku musi wynikać z ich zaniedbań.

Art. 361 Kodeksu cywilnego mówi, że związek przyczynowy zachodzi, gdy skutek jest zwykłym następstwem przyczyny, ocena zaś opiera się nie tyle na subiektywnym przewidywaniu sprawcy, ile na przesłankach obiektywnych, takich jak doświadczenie życiowe i wiedza naukowa.

„Doświadczenie życiowe wskazuje, że wykonanie polecenia wejścia na wysokie drzewo przez ucznia może skończyć się tragicznie. Jeśli dziecko nieszczęśliwie z niego spadnie i dozna urazu, to pomiędzy zdarzeniem, którego skutkiem jest szkoda, da się wyprowadzić związek

przyczynowy. Z powyższego wynika, kto jest odpowiedzialny za bezpieczeństwo dzieci w szkole.

Dbając o bezpieczeństwo ucznia w szkole wprowadzono przepisy niedopuszczające pozostawienie uczniów bez nadzoru upoważnionej do tego osoby (w trakcie zajęć, jak i podczas przerw). Do obowiązków nauczyciela należy stały nadzór w trakcie prowadzenia zajęć, systematyczne kontrolowanie miejsc, gdzie prowadzone są zajęcia, powiadomienie o uszkodzonych salach lub sprzętach dyrektora szkoły. Ważnym czynnikiem bezpieczeństwa jest także kontrola obecności uczniów na każdych zajęciach. Źródłem zobowiązania będzie zatem czyn niedozwolony (np. oddalenie się nauczyciela sprawującego dyżur w czasie przerwy lekcyjnej i pozostawienie uczniów bez opieki)". (Bielecki, 2014)

„Podobnie jak w przypadku odpowiedzialności cywilnej nauczycieli, podstawy odpowiedzialności cywilnej organu prowadzącego szkołę mogą być różne, ale zawsze poszkodowany musi wykazać związek przyczynowy pomiędzy szkodą a zdarzeniem ją powodującym. To oznacza, że musi on w postępowaniu udowodnić, że za powstanie szkody ponosi odpowiedzialność szkoła z tytułu czynu niedozwolonego.

Oznacza to, że obowiązek naprawienia szkody powstaje jedynie w razie takiego działania lub zaniechania (zaniedbania w wykonaniu swoich obowiązków) zobowiązanego podmiotu, które noszą znamiona winy, czyli naruszenia określonych obowiązków poprzez niedopełnienie swoich powinności. W praktyce więc to poszkodowany, dochodząc swoich roszczeń, będzie musiał wskazać, kto w rzeczywistości ponosi winę oraz jakich dopuścił się on zaniedbań” (tamże).

Odpowiedzialność z tytułu szkody wyrządzonej przez samych podopiecznych

„Do powstania szkody na terenie szkoły może dojść również w sytuacji, gdy dziecko powierzone opiece nauczyciela spowoduje innej osobie szkodę, za którą w szeregu przypadków będzie odpowiedzialna osoba sprawująca nad taką osobą nadzór – na ogół nauczyciel. Podstawą takiej odpowiedzialności jest art. 427 Kodeksu cywilnego, z którego wynika, że kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru. Przepis ten stosuje się również do osób wykonujących bez obowiązku ustawowego ani umownego stałą pieczę nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można” (tamże).

„Nauczyciel, który chciałby uchylić się od odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez swojego podopiecznego, musiałby wykazać, że obowiązek opieki był wykonywany właściwie albo że do szkody wyrządzonej przez ucznia doszłoby i tak.

Granice odpowiedzialności nauczyciela wyznacza miejsce i czas zdarzenia.

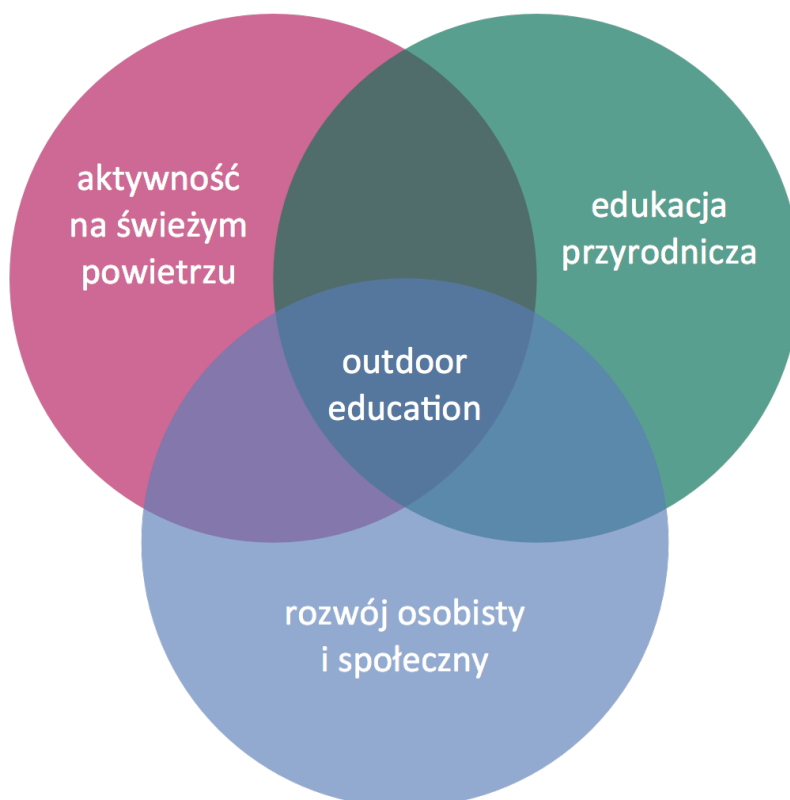

Odpowiedzialność nauczyciela istnieje, o ile do powstania szkody doszło na terenie szkoły w trakcie zajęć szkolnych (czyli również przerw) i istnieje związek przyczynowy pomiędzy czynem niedozwolonym a powstaniem szkody. Warto zauważyć, że wspomniany wyżej „teren szkoły” należy traktować raczej umownie, gdyż chodzi tu przede wszystkim o miejsce i czas w którym dziecko pozostaje pod opieką nauczyciela. Zatem odpowiedzialność istnieje może również w trakcie wycieczki szkolnej do muzeum czy np. w trakcie przejazdu autobusem szkolnym. W tym świetle szczególnie interesujące z perspektywy nauczycieli mogą być również wyjazdy szkolne, tzw. zielone szkoły, w trakcie których nauczyciel ponosi odpowiedzialność przez całą dobę i wszystkie dni tygodnia, kiedy dzieci pozostają pod jego opieką. Oczywiście wydaje się, że nauczyciel jest w takich sytuacjach obciążony dużo większym ryzykiem niż w trakcie normalnych zajęć szkolnych. Odpowiedzialność nauczyciela nie ustaje, w razie gdy uczeń-sprawca posiada zdolność do odpowiadania za swoje czyny. W żaden sposób nie zmienia to sytuacji nauczyciela, który odpowiada, jeżeli skutek zaniedbania, zaniechania itp. dopuścił do powstania zdarzenia.

Przesłanki miejsca (teren szkoły) i czasu (godziny zajęć szkolnych) muszą występować łącznie. Tzn. nie istnieje odpowiedzialność nauczyciela, jeżeli do szkody doszło na terenie szkoły, ale poza godzinami zajęć np. długo po ostatniej lekcji, gdyż w tym czasie dzieci nie pozostawały już pod opieką nauczyciela” (tamże).

Koncepcja outdoor education

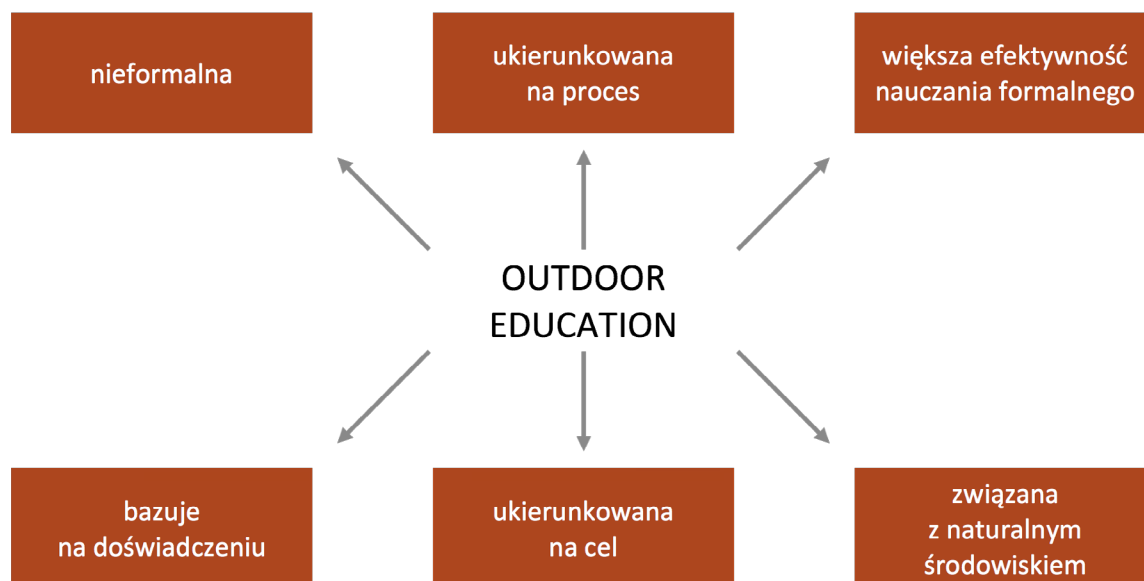
Outdoor education (OE) to koncepcja pracy nastawiona na proces uczenia się poprzez samodzielne doświadczenie oraz eksperymentowanie. Działania uczniów i nauczycieli koncentrują się na poznawaniu (zdobywaniu wiedzy i umiejętności) podczas zajęć w plenerze. Środowisko naturalne jest jednocześnie środkiem dydaktycznym, tłem oraz pretekstem do uczenia się. Prowadzący zajęcia nauczyciel przyjmuje rolę towarzysza, mentora, i nie powinien sięgać po metody podające. „Charakterystycznymi formami wykorzystywanymi w OE są gry zespołowe na świeżym powietrzu, wędrówki i ekspedycje, wspinaczka, zadania z wykorzystaniem lin, sporty wodne, łucznictwo, budowanie tratw, wyprawy z elementami survivalu” (Leśny 2014).

Rys. 1. Elementy tworzące outdoor education wg P. Higginsa i C. Loynesa (za: *Outdoorowy...*, 2015: 12).

Wśród charakterystycznych cech outdoor education należy podkreślić przede wszystkim to, że jest ona nieformalna. Oczywiście w warunkach szkolnych ta nieformalność opiera się na opuszczeniu szkolnych pomieszczeń, co uczniom kojarzy się z większą swobodą i tworzy bardziej sprzyjającą atmosferę do poszukiwań i zdobywania wiedzy. OE bazuje na doświadczeniu, a zatem uczniowie, ale też nauczyciele mogą empirycznie sprawdzać to, co jest wokół nich. Edukacja outdoorowa ukierunkowana jest na konkretne cele, które stawiają sobie zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Jest to również proces, czyli działanie długofalowe. OE nierozzerwalnie związana jest ze środowiskiem naturalnym. Jest to szczególnie istotne w edukacji przyrodniczej. Uczniowie mogą obserwować, badać, fotografować, a nawet dotykać obiekty swoich dociekań, a następnie dokumentować swoje doświadczenia i spostrzeżenia. Takie działania wspierają efektywność nauczania formalnego.

Rys. 2. Cechy outdoor education

Jak zapamiętujemy i uczymy się w OE

Za najkrótszą, ale też najpełniejszą definicję outdoor education można uznać myśl Konfucjusza: „Powiedz, a zapomnę; pokaż, a zapamiętam; pozwól przeżyć, a zrozumiem”.

Przyjrzyjmy się temu, w jaki sposób najefektywniej zapamiętujemy informacje. Przedstawiona poniżej piramida zapamiętywania ma tyle samo wyznawców, co krytyków. Najnowsze badania potwierdzają przekaz z niej płynący: powinniśmy starać się ograniczyć zajęcia ściśle teoretyczne do minimum. Uczeń powinien w praktyce poznawać narzędzia, dzięki którym rozwiąże problemy pochodzące z otaczającego go świata. W edukacji typu outdoor musi nauczyć się, jak się uczyć, by realizować swój potencjał.

Rys. 3. Piramida zapamiętywania – stożek E. Dale’a (na podst. *Edward Dale’s Cone of Learning*)

Dzięki wprowadzeniu na zajęciach koncepcji OE możliwe jest realizowanie podstawy programowej poza murami szkoły. Zwolennicy tego modelu nauczania/uczenia się postrzegają salę lekcyjną jako sztuczne środowisko nauki, dlatego postulują, by tam, gdzie to możliwe, prowadzić proces nauczania w środowisku naturalnym. Należy tu zwrócić uwagę na to, że prowadzenie zajęć OE nie oznacza tylko działań w plenerze. Uczniowie poza klasą mogą zdobywać wiedzę i rozwijać swoje umiejętności w czasie wycieczek do muzeów, do kina, uczestnicząc w festynach lub zajęciach organizowanych przez wyższe uczelnie. W tym nurcie kluczowe jest uczenie się przez prawdziwe doświadczanie otaczającego nas świata.

Kluczowe zasady outdoor education to:

- uczeń uczy się sam, a nie jest nauczany (to stwierdzenie wywodzi się z konstruktywizmu oraz neurodydaktyki);
- uczenie się w grupie jest łatwiejsze i efektywniejsze;
- ważna jest możliwość wyboru (w grach, wyzwaniach, zadaniach), która zastępuje szkolny przymus;
- jak najwięcej treści nabywa się przez realne doświadczenie (zasada uczenie przez działanie);
- w uczeniu się wykorzystuje się m.in. cykl Kolba, teorię stylów uczenia się, współczesną wersję hierarchii potrzeb Masłowa itp.;
- wykorzystanie transferu wiedzy z doświadczenia do „realnego życia” za pomocą wspólnych podsumowań;
- nauczyciel jest towarzyszem, a nie głównym przekaznikiem wiedzy;

- proces uczenia się odbywa się w bezpiecznej atmosferze (bezpieczeństwo emocjonalne, fizyczne, społeczne);
- unikanie prostego oceniania na rzecz konstruktywnej informacji zwrotnej bądź oceniania kształtującego (na podst. Leśny 2014).

Uczenie się na błędach

W nauczaniu tradycyjnym błąd popełniany przez ucznia jest czymś jednoznacznie złym. Za błędną odpowiedź należy się kara: obniżona ocena, mniej punktów na teście lub nawet punkty ujemne. To podejście będzie musiało ulec zmianom. Od kilkunastu lat zmienia się bowiem sposób percepcji, co jest spowodowane nadmiarem bodźców, które do nas docierają. Mamy coraz większe problemy z koncentracją, trudniej jest się nam nauczyć suchej wiedzy teoretycznej. O wiele łatwiej zapamiętujemy to, czego doświadczamy. A błędy? Są sytuacje, w których błędy mogą nas dużo kosztować, ale nie można ich przecież wyeliminować. Nie popełnia błędu ten, kto nic nie robi – jak mówi popularne powiedzenie. Na błędach przecież się uczymy, a zatem gwarantują nam one jednak postęp.

Jak w edukacji zminimalizować niepożądane skutki błędów? Przykładowo przez zastosowanie odpowiednich metod i technik nauczania, np. gier, doświadczeń czy symulacji przeprowadzonych w bezpiecznym środowisku, gdzie można sobie pozwolić na popełnienie błędu. W następnej kolejności należy zawsze wyciągnąć wnioski z błędów oraz przełożyć sytuację symulacyjną na własne doświadczenie. W teorii nauczania przez doświadczenie wykorzystuje się adaptację teorii cyklu uczenia się Davida Kolba.

Cykl uczenia się Kolba (za: Leśny, 2014)

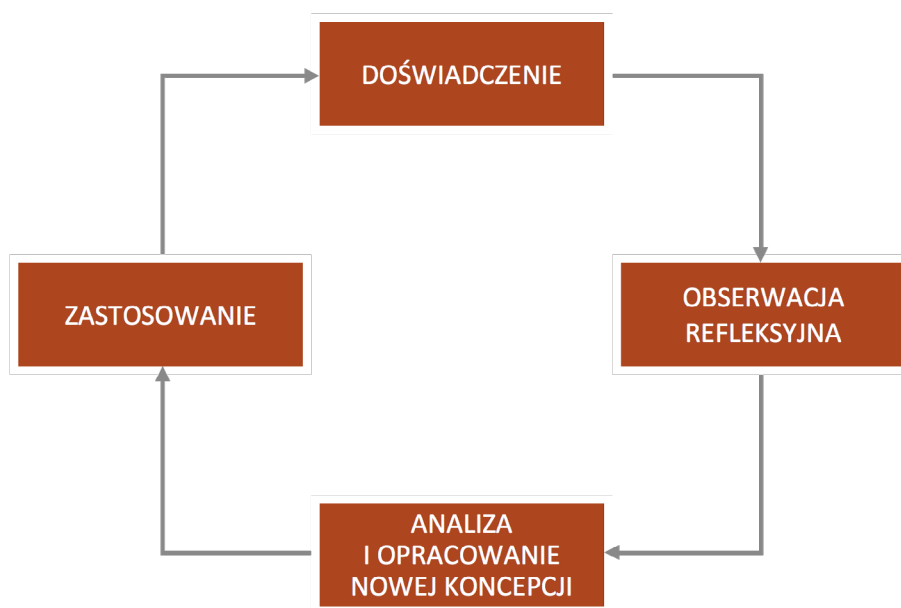
„Faza pierwsza – doświadczenie: może być to naturalne zdarzenie z dnia codziennego lub zaaranżowana sytuacja, np. wyzwanie, gra towarzyska czy terenowa.

Faza druga – obserwacja i refleksja; nazwanie i opisanie uczuć oraz stanów, których doświadczyliśmy w czasie fazy doświadczenia. Ważne, aby skupić się tu rzeczywiście na emocjach, a nie np. na faktach. To szczególnie ważne w sytuacji konfliktu; nie jest ważnym co X powiedział Y ale to jak X i Y się z tym czują i do czego ich te uczucia doprowadzają.

Faza trzecia – analiza i generalizacja; spojrzenie na sytuację „z lotu ptaka”. Konkluzja, co wynieśliśmy z doświadczenia, porównanie doświadczeń z teoriami które znamy, refleksja, jak wykorzystać to w innej sytuacji, kolejnym zdaniu, konflikcie.

Faza czwarta – zastosowanie; implementacja nowej wiedzy, doświadczenia, postawy, w nową sytuację.

Z fazy czwartej znowu przechodzimy do nowego doświadczenia, w które weszliśmy już z nową wiedzą i sprawdzamy, czy zaimplementowane rozwiązania się sprawdzają. Cykl się powtarza”.

Rys. 4. Schemat cyklu uczenia się wg D. Kolba

Schemat cyklu uczenia się wg Kolba jest wykorzystywany w teorii nauczania przez doświadczenie (ang. experiential learning), która jest bardzo bliska koncepcji outdoor education.

Sensoryczne typy uczenia się

W pracy metodą outdoor education warto też zwrócić uwagę na różne typy uczenia się, które wykorzystują uczniowie. Rozpoznanie typów uczenia się u uczniów pomoże nauczycielowi zindywidualizować proces nauczania. Ze względu na dominację jednego ze zmysłów w procesie przetwarzania bodźców uczniów możemy podzielić na trzy grupy (wymieniana nierzadko czwarta grupa, kinestetyczna, zawiera się tu w grupie czuciowej):

- słuchowcy;
- wzrokowcy;
- czuciowcy (kinestetycy).

Na podstawie tego podziału możemy wyróżnić sensoryczne typy uczenia się.

Słuchowcy stanowczo wolą usłyszeć nowe wiadomości, niż je przeczytać. Często uczą się, powtarzając na głos. Podczas nauki lub pracy na komputerze część z nich słucha muzyki, która wspomaga proces uczenia się. Są również tacy, których jakiegokolwiek dźwięki rozpraszają i wymagają absolutnej ciszy.

Wzrokowcy zdecydowanie wolą przeczytać nowe wiadomości, niż o nich usłyszeć. Łatwo zatrzymują w pamięci informacje przedstawione na ilustracji, wykresie, tabeli lub pokazie. Lubią lekcje, na których wykorzystuje się rzutnik, dobrze czują się przy komputerze i mają

łatwość szybkiego wyszukiwania informacji. Szybko niecierpliwą się, słuchając wykładu nauczyciela.

Kinestetycy najszybciej uczą się przez działanie oraz dotyk. Mają problem z koncentracją, gdy są zmuszeni do siedzenia w czasie nauki. Praktyczne działanie jest w ich przypadku podstawą procesu uczenia się. Przepisywanie notatek i zapisywanie informacji pozwala im łatwiej i efektywniej przyswajać nowe wiadomości.

Rozpoznanie u uczniów preferowanych stylów uczenia się może też ułatwić nauczycielowi prowadzenie zajęć z zastosowaniem outdoor education. Dzięki temu będzie mógł przydzielać uczniom zadania, które najbardziej im odpowiadają. Przykładowo, kinestetyk dobrze będzie się czuł, przeprowadzając doświadczenia, przygotowując preparaty lub wklejając okazy do zielnika. Wzrokowcy sprawdzą się w przygotowywaniu schematów, map i tabel z wynikami badań. Natomiast słuchowiec będzie idealną osobą do referowania przebiegu doświadczeń i opisywania ich.

Korzyści ze stosowania outdoor education

Źródło: [Denali National Park and Preserve](#), licencja: CC BY 2.0

Kompetencje miękkie ułatwiają pracę w grupach, podczas której często ścierają się poglądy, buduje się wzajemne zaufanie, kształtuje zespół czy wypracowuje kompromis. Umiejętności te są dzisiaj niezbędne i szczególnie cenione na współczesnym rynku pracy. Kształtowanie

tych umiejętności w szkole usprawnia proces nauczania-uczenia się oraz wpływa na dobrą atmosferę w zespołach uczniowskich.

Atrakcyjne zajęcia pozaszkolne pozwalają uczniom sprawdzić się w innych niż szkolne sytuacjach, integrują zespół klasowy, a nauczycielom umożliwiają lepsze poznanie swoich uczniów. Jeśli atmosfera jest pełna życzliwości, a uczniowie czują się bezpiecznie i swobodnie (a nie pod nieustanną kontrolą wynikającą z oceniania stopniującego), mają większą możliwość zbudowania fundamentów pod niezwykle ważne poczucie własnej wartości. Uczeń, który wierzy we własne siły i nie boi się eksperymentować, osiąga lepsze wyniki w nauce.

Warto wspomnieć o jeszcze jednej zalecie zajęć w plenerze, ważnej zwłaszcza w edukacji przyrodniczej. Dzięki doświadczaniu świata uczniowie kształtują pozytywną relację z naturą. Niestety, coraz częściej nauczyciele doświadczają sytuacji, w których uczniowie przyznają się do rzadkich kontaktów ze środowiskiem naturalnym. Cierpią na tym głównie dzieci mieszkające w mieście. Dlatego też swobodny kontakt z naturą, wspomagany doświadczaniem jej wieloma zmysłami, pozytywnie wpływa na budowanie naturalnej więzi ze środowiskiem.

Zajęcia outdoorowe, zwłaszcza te na świeżym powietrzu, mają również ogromne znaczenie dla profilaktyki chorób cywilizacyjnych. Dają one możliwość aktywnego prowadzenia zajęć i łączenia ich z elementami ruchu, co dodatkowo wpływa na integrację zespołu klasowego i budowanie wzajemnego zaufania. Inne korzyści społeczne takich zajęć to kształtowanie odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętności współdziałania.

Edukacja przyrodnicza daje wiele możliwości przeprowadzenia lekcji w terenie. Korzystajmy z takich okazji, pamiętając, że zajęcia te są zazwyczaj bardziej lubiane przez uczniów niż zajęcia w szkolnych murach.

Podsumowując, podczas zajęć outdoorowych kształtowane są m.in. takie umiejętności:

- praca w grupie;
- komunikacja interpersonalna;
- samodzielność;
- odpowiedzialność za siebie i innych;
- kreatywne myślenie;
- zaradność;
- umiejętność reagowania w trudnych sytuacjach;
- wiara w swoje możliwości.

Nauczyciel powinien pamiętać o tym, że omówienie zajęć i wspólna ewaluacja są bardzo ważnym elementem zajęć terenowych. Po zakończonych zajęciach warto zadać uczniom przykładowe pytania:

- Co się wydarzyło?
- Co było łatwe, a co trudne?
- Dlaczego nie udało się wykonać zadania?
- Bez czego nie moglibyśmy wykonać danego zadania?
- Co ułatwiło nam wykonanie danego zadania?
- W jaki sposób możecie odnieść to do swojego życia?
- W jaki sposób możecie wykorzystać to w przyszłości?

Zajęcia poza szkołą w edukacji przedszkolnej

Źródło: [woodleywonderworks](https://www.woodleywonderworks.com/), licencja: CC BY 2.0

Edukacja typu outdoor świetnie sprawdzi się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Zajęcia poza salą nie tylko sprawią im przyjemność, ale także umożliwią bezpośrednią obserwację świata roślin i zwierząt. W czasie takich zajęć dzieci potrafią o wiele lepiej skoncentrować się na powierzonych im zadaniach, wzrasta ich poczucie własnej wartości (sam coś odkryłem, zbadałem, potrafię to zrobić) oraz odpowiedzialności.

Do podstawowych form edukacji przyrodniczej w przedszkolu można zaliczyć:

- wycieczki i spacery do miejsc różniących się przyrodniczo;
- zajęcia praktyczne (obserwacja w naturze, hodowle);
- organizacja konkursów o tematyce przyrodniczej;
- udział w akcjach ochrony naturalnego środowiska człowieka.

Wycieczki muszą być dobrze przygotowane, co dotyczy zarówno nauczyciela, jak i dzieci. Na przygotowanie nauczyciela składa się znajomość terenu z punktu widzenia celów wycieczki i bezpieczeństwa dzieci, opracowanie jej planu, określenie czasu i zabranie odpowiedniego sprzętu. Dzieci przygotowane do wycieczki muszą wiedzieć, dokąd i po co idą. Aby dzieci przeżyły prawdziwą przygodę, muszą być w stroju odpowiednim do warunków, który można ewentualnie pobudzić lub uszkodzić. Wycieczka stwarza doskonałe sytuacje do gromadzenia eksponatów do „Kącika przyrodnika” w budynku przedszkola.

Outdoorowe sytuacje edukacyjne

Zajęcia w parku lub lesie

Sytuacja 1: Moje drzewo (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Źródło: [Visit Lakeland](#), licencja: CC BY-ND 2.0

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- dostrzeganie zmian zachodzących w przyrodzie;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Cele wychowawcze

- kształcenie odpowiedzialności za czystość i porządek w środowisku naturalnym.

Metody i formy pracy

- obserwacja, rozmowa;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

1. Wychodzimy z dziećmi do pobliskiego lasu lub parku.
2. Na miejscu każde dziecko wybiera sobie jedno drzewo.
3. Nauczyciel zachęca dzieci, by dotykały dłońmi kory i w ten sposób sprawdziły jej chropowatość.
4. Następnie zachęca dzieci, by przybliżyły do kory nos w celu powąchania jej. Nauczyciel prosi dzieci, by określiły zapach (np. przez porównanie: *pachnie jak...*).
5. Dzieci obserwują mieszkańców kory, np. owady, pająki. Nauczyciel pyta, co zaobserwowali.
6. Następnie dzieci zmieniają drzewa i powtarzają te same czynności.

Komentarz metodyczny

Zaproponowane ćwiczenie można modyfikować w zależności od pory roku. Jesienią dzieci mogą zbierać liście i owoce („Kącik przyrodnika”). Jeżeli istnieje taka możliwość, powtarzamy tę wycieczkę o każdej porze roku, aby dzieci zaobserwowały zmiany u wybranego drzewa.

Sytuacja 2: Dmuchawce, latawce wiatr (ćwiczenie dla każdej grupy wiekowej przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- wyjaśnianie zależności budowy od funkcji.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Przebieg ćwiczenia

1. Dzieci ostrożnie zrywają dmuchawce (owocostany mniszka lekarskiego).
2. Uważnie obserwują wygląd owocostanu.
3. Delikatnie dotykają puchu, odrywają pojedynczy owoc, opisują jego budowę.
4. Następnie silnie dmuchają na owocostan i przyglądają się, jak wysoko i daleko lecą owoce.
5. Dzieci próbują wyjaśnić, jakie cechy owocu pozwalają mu tak daleko lecieć (waga, obecność puchu – aparatu lotnego, budowa aparatu lotnego przypominająca spadochron).

Komentarz

Dzieci chętnie bawią się dmuchawcami, jednak nie przyglądają się budowie owoców. Warto skupić na tym ich uwagę – elementy budowy związane z rozsiewaniem są doskonale widoczne. Łatwo tutaj nawiązać do bioniki – czyli wykorzystanie wynalazków przyrody w życiu człowieka. Oprócz zauważonego podobieństwa do spadochronów, możemy zwrócić uwagę na kolorowe kwiaty i odwołać się do reklamy: kolor to zachęta i zapytać dzieci jaki lubią kolor i dlaczego.

Zajęcia w ogrodzie przedszkolnym

Bardzo ważne miejsce w edukacji przyrodniczej dzieci zajmuje ogród przedszkolny. Dzięki pracy w ogrodzie przedszkolnym, dzieci w sposób bardzo przystępny poznają podstawowe prawa przyrody a jednocześnie uczą się szacunku do pracy, zarówno własnej, jak i innych. Ponadto ten bezpośredni kontakt z przyrodą rozwija u dzieci instynkt opiekuńczy, wytwarza uczuciowy stosunek do przyrody i tłumi często spotykany w dzisiejszych czasach instynkt niszczycielski.

Sytuacja 1: Co żyje pod stopami? (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- wskazywanie różnic w wyglądzie wybranych organizmów;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

1. Nauczyciel wychodzi z dziećmi do ogrodu, gdzie wcześniej przygotował wyciętą z ziemi darń.
2. Na miejscu dzieci podchodzą do wyznaczonego miejsca, a nauczyciel odwraca darń, umieszczając ją na arkuszu szarego papieru lub jednolitego materiału.

3. Nauczyciel zachęca dzieci, aby za pomocą patyków delikatnie rozdzieliły ziemię i obserwowały organizmy, które się w niej znajdują.
4. Dzieci określają kolor organizmów, kształt oraz ich szybkość poruszania się.
5. Nauczyciel ukierunkowuje obserwację, pytając, dlaczego zwierzęta próbują uciekać i chować się pod ziemią.
6. Dzieci ostrożnie zbierają do pojemnika 2–3 dżdżownice (do wykorzystania w kolejnym ćwiczeniu – „Jak mieszkają dżdżownice?”).

Komentarz metodyczny

Podczas tych zajęć uczniowie zaczynają dostrzegać zależność między kształtem i kolorem ciała a środowiskiem życia organizmów. Zrozumieją, dlaczego zwierzęta żyjące na co dzień pod ziemią unikają światła, które zagraża ich życiu. To ćwiczenie jest doskonałym przygotowaniem do kolejnej obserwacji mającej miejsce w sali, a do której materiał badawczy został zebrany (dżdżownice).

Obserwacja: Jak mieszkają dżdżownice? (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- wskazywanie elementów wyglądu wybranych organizmów;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

Do obserwacji będzie potrzebne: słoik o pojemności 1 l, piasek, żyzna, czarna ziemia, spryskiwacz, liść sałaty, gaza, gazeta, gumki recepturki.

1. Do słoika na przemian wsypujemy warstwę piasku i warstwę żyznej, czarnej ziemi, tak aby powstała wyraźna „zebra”. Każdą warstwę mocno ubijamy. Kończymy warstwą ziemi kilka centymetrów od wierzchu słoika. Całość delikatnie spryskujemy wodą.

2. Na wierzch delikatnie kładziemy przyniesione dżdżownice i przykrywamy je liściem sałaty. Otwór słoika zabezpieczamy gazą przymocowaną gumką recepturką. Boki słoika owijamy gazetą, którą mocujemy za pomocą gumek recepturek.
3. Codziennie nauczyciel odwija gazetę, a dzieci obserwują, co się dzieje w słoiku. Codziennie należy sprawdzać, czy podłoże jest wilgotne – jeżeli wysycha – delikatnie spryskujemy wodą.
4. Gdy pierwotny układ warstw zniknie, wspólnie z dziećmi zastanawiamy się nad aktywnością dżdżownic w ziemi. Wychodzimy razem z dziećmi do ogrodu i pozwalamy im wysypać zawartość słoika, zwracając im uwagę na to, że wcześniej była ona bardzo ubita, a teraz ma inną strukturę. Nauczyciel dba o to, by dżdżownice nie zostały uszkodzone i bezpiecznie wróciły do środowiska życia.

Sytuacja 2: Życie pod kamieniem (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- wskazywanie różnic w wyglądzie u wybranych organizmów;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

1. Nauczyciel wychodzi z dziećmi do ogrodu, gdzie wcześniej zlokalizował (lub umieścił co najmniej na miesiąc przed zajęciami) odpowiednio duży kamień leżący na ziemi.
2. Na miejscu dzieci podchodzą do kamienia, a nauczyciel odwraca go, dbając o bezpieczeństwo dzieci (uważa, żeby nie przygnieść dzieciom stóp!).
3. Nauczyciel zachęca dzieci, aby obserwowały organizmy, które znajdowały się pod kamieniem.
4. Dzieci określają kolor organizmów, kształt oraz ich szybkość poruszania się. Jeżeli to możliwe, dzieci mogą spróbować określić ilość zaobserwowanych organizmów (używając określeń: dużo, mało, średnio itp.) lub policzyć je.
5. Nauczyciel ukierunkowuje obserwację, pytając, dlaczego zwierzęta próbują uciekać i chować się z powrotem pod kamień.

Komentarz metodyczny

Obserwacja organizmów znajdujących się pod kamieniem daje możliwość częstych powtórzeń lub modyfikacji lokalizacji, np. co żyje pod drewnianym pieńkiem, deską lub cegłą. Dlatego warto dzieci zachęcać do odwracania napotkanych przedmiotów i uważnej obserwacji. Chwila skupienia, porównanie organizmów i określenie ich liczebności daje doskonały wstęp do wprowadzenia prostej analizy wyników i formułowania wniosków.

Sytuacja 3: Dokarmiamy ptaki (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- wskazywanie różnic w wyglądzie wybranych ptaków;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

1. Nauczyciel przygotowuje z dziećmi karmniki. Dobrym pomysłem jest wspólna praca dzieci przedszkolnych i grupy uczniów z klasy 7-8 szkoły podstawowej.
2. Nauczyciel wychodzi z dziećmi do ogrodu i wspólnie wybierają miejsce, w którym zostaną zawieszone karmniki - angażuje dzieci do typowania drzew tak, aby karmnik był widoczny z okna, a jednocześnie możliwe było bezpieczne jego zawieszenie. Karmniki na niskich gałęziach zawieszane są wspólnie. Jeżeli karmnik ma znaleźć się wysoko, zawieszenia dokonuje uprawniona osoba z personelu technicznego (np. konserwator z uprawnieniami do prac powyżej 3 metrów).
3. Dzieci obserwują ptaki. Można przygotować kartę obserwacji z wydrukowanymi rysunkami/zdjęciami popularnych gatunków ptaków przylatujących do karmników zimą: dzieci będą zaznaczać te, które przylatują, oraz notować, jaki pokarm pobierają.
4. Jeżeli rozkład zajęć na to pozwoli, dzieci zaznaczają też porę dnia, w której najwięcej ptaków odwiedza karmnik.
5. Nauczyciel ukierunkowuje obserwację, pytając, jakiej wielkości ptaki i jakich gatunków przylatują, jaki rodzaj pokarmu pobierają i jak zachowują się względem siebie (np. czy jedzą zgodnie, czy też przeganiają się lub odżywiają się samotnie).

Komentarz: Jak zrobić karmnik z plastikowej butelki

Materiały:

- plastikowa butelka (1,5 litrowa);
- dwa proste patyki dłuższe od średnicy butelki o ok. 20cm;
- drut do wykonania uchwytu (nieco dłuższy niż długość butelki);
- wiertarka (lub okrągły pręt).

Sposób wykonania:

1. Zrób niewielkie otwory w miejscu gwintu butelki, przełóż przez wykonane otwory drut, skręć go, wygnij uszko.
2. Na wysokości 3–4 cm od dna butelki zrób 4 otwory na patyki, tak aby patyki były ciasno osadzone i krzyżowały się.
3. Zrób ok. 2–3 cm nad patykami otwory na ziarno dostosowane do wielkości ziaren – nie mogą się wysypywać (np. na słonecznik o średnicy ok. 0,8 cm).

Przygotuj odpowiedni pokarm dla ptaków

Korzystając z przewodnika D. Graszki-Petrykowskiego *Ptaki w twoim ogrodzie. Praktyczny przewodnik* lub P. Bertholda i G. Mohr *Dokarmianie ptaków*, przygotuj odpowiedni pokarm dla ptaków.

Ptaki uwielbiają łój - tłuszcz o twardej konsystencji odcinany z wołowiny lub jagnięciny. Do stopionego łoju można też dodać ziarna jak łuskany słonecznik, rozdrobnione orzechy (laskowe lub włoskie), a nawet płatki owsiane.

Do butelki wsypujemy drobne ziarna zbóż, płatki owsiane, słonecznik – zarówno łuskany, jak i w łupinach.

Pamiętaj! Wybierając ziarna do butelki, sprawdź, czy nasiona nie klinują się w otworach.

Pamiętaj! To co dobre dla ciebie, nie zawsze służy ptakom, np. kruche ciastka, herbatniki, kawałki chleba, słone paluszki czy tłuczone ziemniaki.

Pod koniec tygodnia nauczyciel zwraca uwagę na konieczność czyszczenia karmnika z resztek pokarmu i wyjaśnia dzieciom niebezpieczeństwo psucia się pokarmów.

Sytuacja 4: Domek dla owadów (ćwiczenie dla średnich i starszych przedszkolaków)

Cele dydaktyczne

- dostrzeganie różnorodności elementów przyrody;
- odbieranie przyrody różnymi zmysłami;
- kształtowanie odpowiedzialności za środowisko naturalne.

Kształcone kompetencje kluczowe

- podstawowe kompetencje naukowo-techniczne;
- porozumiewanie się w języku ojczystym;
- umiejętność uczenia się.

Metody i formy pracy

- obserwacja, objaśnienia;
- praca indywidualna.

Przebieg ćwiczenia

1. Nauczyciel poleca dzieciom przyniesienie suchych patyczków lub cienkich, prostych gałązek, źdźbeł zbóż, łodyg trzciny (bez liści), łodyg nawłoci lub wrotyczu i umytych plastikowych butelek z odciętym dnem i górą (tak aby powstała „rura” długości około 10–15 cm).
2. Dzieci pod nadzorem nauczyciela wypełniają „rury” przyniesionym materiałem, układając go równolegle, ale ściśle – tak aby nie wypadł po przechyleniu „rury”.
3. Podczas wspólnego wyjścia do ogrodu dzieci, korzystając ze wskazówek nauczyciela, przymocowują domki dla owadów, tak aby nie zostały przewrócone przez wiatr.
4. Przez kilka tygodni dzieci co kilka dni odwiedzają domki i obserwują, czy otwory źdźbeł traw zostały zaklejone ziemią/gliną lub czy w materiale wypełniającym domki widoczne są owady. Dzieci rozróżniają motyle, chrząszcze (biedronki) i inne owady latające.
5. Nauczyciel wyjaśnia dzieciom zachowanie owadów, ich potrzebę schronienia się i znalezienia odpowiedniego miejsca do rozrodu (pszczoły samotnice).

Komentarz metodyczny

Należy zwrócić szczególną uwagę na możliwą obecność mrówek, os lub szerszeni. Ich obecność świadczy jedynie o tym, że poszukują one tam pokarmu. Jeżeli istnieje taka możliwość, to warto na wiosnę wysiać w ogrodzie mieszankę nasion roślin kwiatowych. Ich obecność pozwoli dzieciom obserwować nie tylko różnorodność kwiatów, ale również wielość owadów przylatujących w poszukiwaniu pokarmu.

Inne propozycje sytuacji outdoorowych

Czerwone jabłuszko

W sadzie dzieci zbierają jabłka. Układają je wg koloru i wielkości. Zwracają uwagę na różnorodność tych owoców, ich lepkość i zapach. Nauczyciel wyjaśnia, dlaczego owoce należy myć dopiero tuż przed jedzeniem. Pokazuje jak wygląda owoc umyty w zimnej, a jak w ciepłej wodzie. Wyjaśnia dlaczego należy myć owoce w ciepłej wodzie.

Kolorowa łąka

Wycieczka na łąkę, szczególnie wiosną, pozwoli dzieciom dostrzec różnorodność odcieni jednego koloru – dzieci zbierają np. różne liście traw i porównują odcienie zieleni. Podczas tej wycieczki przedszkolaki mogą również wsłuchać się w odgłosy łąki: brzęczenie owadów, śpiew ptaków.

Ślimak, ślimak pokaż rogi...

Wycieczka do ogrodu to doskonały moment na to, aby dzieci poobserwowały z bliska ślimaki (nie zagrażają zdrowiu, są powolne). Starszakom można rozdać lupy, aby dokładnie przyjrzały się ślimakowi. Jeżeli znajdą pustą muszlę ślimaka zabierają ją do przedszkola („Kącik przyrodnika”).

Pracowity jak mrówka

W parku lub ogrodzie dzieci śledzą mrówki – odszukują ich szlaki, tropią, dokąd idą, co przenoszą i gdzie mieszkają. Oceniają szybkość przemieszczania się tych owadów.

Domek dla jeża

W ustronnym miejscu, późnym latem w ogrodzie umieszczamy domek dla jeża. Dzieci obserwują, czy domek został zamieszkany, czy nie.

Złapani w sieć

Podczas wycieczki do parku lub ogrodu dzieci szukają pajęczyny. Obserwują jak jest zbudowana, delikatnie dotykają, sprawdzają czy lepi się do palców czy nie. Kontynuując te zajęcia nauczyciel może wraz z dziećmi przygotować sieć ze sznurka i wspólnie łapać w nią np. piłkę, wyjaśniając w ten sposób, jaką rolę pełni sieć dla pająka (łapanie owadów).

Czepia się jak rzep

Jesienią w ogrodzie i parku owocuje łopian – jego owoce posiadają haczyki, które przyczepiają się do sierści zwierząt. Nauczyciel zrywa kilka owocostanów i dzieci przyczepiają

sobie do ubrania. Przyglądają się wyglądowni pojedynczych owoców np. przez lupę i porównują je z zapięciem na rzepy np. w butach.

Obserwujemy pogodę

Dzieci określają pogodę i zjawiska charakterystycznych dla wybranej pory roku.

Jaki to ptak?

Wycieczka do lasu jest doskonałą okazją do poznania ptaków po głosach. Korzystając z nagrań głosów, nauczyciel przygotowuje uczniów do rozpoznawania pospolitych w okolicy ptaków. Podczas wycieczki dzieci rozpoznają te ptaki, szukają ich gniazd.

Od nasiona do rośliny

Dzieci przygotowują glebę – wrywają chwasty, przygotowują ją pod siew. Następnie każde z nich wysiewa po 4 nasiona grochu lub fasoli i obficie podlewa. Systematycznie przyglądają się wzrostowi roślin – podlewają je, wbijają patyk, aby mogły się piąć. Po dojrzewaniu owoców zjadają nasiona.

Zapach ziemi

W trakcie tej pracy w ogrodzie dzieci sprawdzają, czy ziemia jest sucha czy wilgotna – biorą grudkę ziemi do ręki i mocno zaciskają dłoń. Jeżeli po rozprostowaniu palców ziemia rozsypała się i wysypuje przez palce – jest sucha, jeżeli na dłoni pozostała grudka ziemi w kształcie zbitej bryły – ziemia jest wilgotna. Dzieci wąchają ziemię i określają, która ziemia pachnie dla nich przyjemniej – sucha czy wilgotna.

Ziemia ziemi nie równa

Na białą kartkę papieru dzieci kładą garść suchej ziemi ogrodowej i obserwują z czego się składa. Powtarzają tę obserwację z ziemią zebraną w lesie.

Zadanie

Wybierz dwie z przedstawionych powyżej propozycji zajęć w ogrodzie, parku lub lesie. Przygotuj na ich podstawie scenariusze sytuacji edukacyjnych, wykorzystując zaproponowany schemat.

Bibliografia

Bielecki M., (2014), [*Odpowiedzialność odszkodowawcza szkół*](#), „Monitor Ubezpieczeniowy” nr 57, [online, dostęp dn. 20.11.2017].

[*Edgar Dale's Cone of Experience*](#), (b.r.), [online, dostęp dn. 20.11.2017].

Leśny A., (2014), [*Outdoor education*](#), [online, dostęp dn. 20.11.2017].

[*Outdoor-owy zawrót głowy*](#), (2015), [red.] Jurewicz K., Szczecin: Towarzystwo Wspierania Inicjatyw Kulturalno-Społecznych TWIKS, [online, dostęp dn. 20.11.2017, pdf. 13.3 MB].

Spis ilustracji

Rys. 1. Elementy tworzące outdoor education wg P. Higginsa i C. Loynesa	7
Rys. 2. Cechy outdoor education	8
Rys. 3. Piramida zapamiętywania – stożek E. Dale’a	9
Rys. 4. Schemat cyklu uczenia się wg D. Kolba	11

